

pre-po-go-varanja žana bodrijara

petar bojanić

Ipak, danas se ne mogu ograditi od te knjige, još uvek sam u njoj, no pojmovi i predmeti su se ipak promenili. A za tu knjigu mogu reći ukratko; prevelika je, predebela. Danas više ne bih napisao takvu knjigu, Žan Bodrijar, 1983. g.

Ono što bi institucija pred—govaranja ili po—govaranja, kao jedan od, uslovno govoreći, prapatnih oblika pisanja, prinudno parazitiranih ekonomija pisanja, imala da čini, jeste prevashodno izvođenje, navođenje, dopunjavanje, podruđoženje onoga uz šta je priljepljena, nakalemljena, knjige uz koju je smeštena, uz koju prisustvuje. Ono što međutim bitno potapa, izigrava svakojako moguće zbijanje, spajanje sa onim imenovanim kao KNJIGA, jeste samo dekomponovanje, razuknjižavanje prethodno imenovanog. Knjiga se sama rasklapa, nemoguće ju je dopuniti, bezpredmetno joj je tražiti ishodišta, olako ju je vrednovati, reću nemoguće ju je kao celosnu uzimati u obzir. Knjiga jednostavno pridolazi kao mlaz, isisavajući, a da nikada ne biva progutana. Preručuje se, zaručuje, prekrižuje. Knjiga je već odmah pročitana, već odmah zastarela. Otuda se knjiga uvek sastoji od mnoštva po—govorenja, koji međutim uvek iznova funkcionišu kao poziv, kao privođenje, kao neprestano pred—govorenje, za—uzimanje. Jedan pred—govor, kao ovaj ovde stoga bi nužno morao da u sebe sprovođi mnoštinu onoga što jednu knjigu razara, dakle ono njeno nutarnje, onaj rez što je redublira, što je prazni, rastače, ono njeno neuknjiživo, neuknjiženo što se konačno opire svakoj refleksiji, time i svakoj formalizaciji od strane sistema. Očuvavanje tog NEČITKOG DELA je onda paradoksalno defunkcionalizacija, očuvavanje neukrotivog, ili nekakvo cenzorsko nesvesno koje nužno mora ne biti svevideće. Pred—govaranje bi onda bilo nekakva briga, da pošto knjiga rastakajući postojeći sistem(e) samu sebe rastače, ne statuiru kako ne bi bila progutana, inkorporirana od strane istog tog sistema, dakle da pošto knjiga nije ZABRANJENA, što bi bio dokaz njene onostranosti, ili opasnosti izopštenosti — nužno mora ostati letimična, letimično pročitana, očuvana, i opet paradoksalno, sa jednim totalnim nalogom za iscrpljivanjem, sa totalnim čitanjem koje bi onda kao totalna glad odbranilo ono nesvarljivo same knjige. Dakle, ono najgore što u opštem funkcionisanju ili de-funkcionisanju jedne knjige nju može zadesiti, nikako nije spaljivanje ili zabranjivanje, ili zaboravljanje, već najpre gutanje, ili insceniranje progutanog. Uvek se naprosto ispostavi da nešto ipak može gurnuti nešto drugo, drugost u sebe a da ga ipak ne provuče kroza se. Uvek dakle nešto ume biti uskladišteno u sistem, a da ga ipak nije ni okrnulo. Sistem ili funkcionisanje, onda dalje nastavlja. Uskladišteno postaje sporedno. Sve je zapravo sporedno. Ništa se nije desilo.

POSTMODERNI RAF

Naslov ove edicije, kao ono POSTMODERNA, sa svim svojim uglavnom nesrećnim konotacijama, čuva unutar sebe nešto ne—vlastito, nešto ne—referentno, podskliznuto, spotaknuto, te svojim ustoličenjem, (kao recimo imena rafa, edicije, prinošenjem u sebe ili pod sebe, knjiženjem, razvrstavanjem knjiga) podvrgnuto je već usvojenim registrima sistema. Stoga bi već samo grupisanje knjiga, devalviralo i same knjige, i opet njeno ime. Ono što međutim ostaje, jeste nekakva briga oko učinaka, oko, zapravo, mimoilaženja, oko neuhvatljivosti, neuklopljivosti u stegu, u pore, recimo, starih sadržaja, sklopova, kao što bi na primer bio posao pred—govorenja. Na delu je dakle, insceniranje unutar opscenog same scene pred—govorenja, pregovaranja. Pred—govoriti, izvoditi jeste nemoguće jer se već čini silovanje referenta, knjige, kao celine, totala, a da toj

sili ishitrenosti izmiče unutarnja rasparčanost, ili makar stremljenje za njom, samoga postava knjige. Sva postmodernistička zbrka, priča, otuda bila bi neopravdano ugurana u onu postojeću kastraciju ritmiku sistema, uz jednu strašnu opomenu da ima sama sebi iznalaziti puteve ili ako se hoće atopijske formate za svoje ispoljenje, ili samo-kalemljenje. Ona druga reč što stoji u imenu pomenute edicije i koja je konačno i priređuje jeste FILOZOFIJA, kao filozofska postmodernost. Upravo to filozofsko, priklješteno postmodernim, biva rasplinuto, izmešteno izvan svojih starih skučenosti, što konačno ukazuje raznolik izbor, nekakve haotičnosti, objavljenih i najavljenih tekstova. (prvo kolo sadrži deset knjiga) Šta je ono, ipak, što bi

ŽAN BODRIJAR (Jean Baudrillard), 1929. g. predaje na univerzitetu Paris-Nanterre. Pisao je literarnu kritiku za *«Les Temps modernes»*, knjige — *Le système des objets* 1968, *La société de consommation* 1970, *Pour une critique de l'économie politique du signe* 1972, *Le miroir de la production* 1973, *L'échange symbolique et la mort* 1976, *Quelqu'un Foucault, L'effet Beaubourg* 1977, *A l'ombre des majorités silencieuses, Le P.C. ou les paradis, artificiels du politique, Simulacres et simulation* 1978, *De la séduction, 1979, Les stratégies fatales* 1983, *La gauche divine* 1984, *Amérique* 1986, *L'autre par lui-même, Cool memories*, 1987. Prevoden ponajviše u Nemačkoj. U nas, prevodi ili tekstovi o Bodrijaru pojavljivali su se u časopisima *Kvorum, Literatura, Polja, Gradina, Naše teme, Književna revija, RTB 3*.

sve tekstove bitno zbližavalo u nešto od pre već uokvireno kao filozofsko, a opet, šta bi bilo to unutar tog istog filozofskog, što bi kao postmodernost, postmodernost teorije ili epohe, otvaralo, razmicalo to isto, to filozofsko? Ona prveta operacija koja sve vrti i oko koje se sve vrti, a koja je na delu ili u delu, jeste nekakvo redubliranje, cepanje unutar ogledalnim rezom, rezom koji ogledajući sopstvenu istost kao drugost, sebe progovara. To je operacija sebe—de—konstituisanja, sopstvenim samoprovodenjem do samouništenja. U pitanju nije dakle posao koji bi trebalo da izuzve rastvaranja sopstvenih drevnih načela iznova statuiru neka preciznija i hitrija nego pređašnja. Radi se pre o tome da se osim potpune disperzije filozofskog, filozofskog rafa, knjiga, stručnosti, ograničenosti, sve nužno poprima kao dvojno, dvostruko, razčepjeno. Sve se sobom susiže i prevazilazi, smešava, makar mu prethodile prinudne tvrdine, a da upravo to filozofsko, filozofija, svojim samo—istraženjem, samo—iskanjem, samo—straženjem, svojom čistotom i narcisoidnošću, ispadanjem iz sebe kao bitno podruđoženje, drugotelesna, te rasejavanjem na sve od pre od sebe različito — biva egzemplar tog svekolikog naloga za SAMORASTROJAVANJEM, SAMOSILAŽENJEM SUMA. U tom bi se smislu i svaka institucionalnost, kao ustanovljenost, jednom zasnava zavedenost, kao recimo institucija pred—govorenja, pod—govaranja knjige, neumitno podlagala samo-neutralizaciji, de—neutralizaciji sopstvene la—koće i bezbednosti.

POSTMODERNA IDEOLOGIJA ILI FILOZOFSKI ŽURNALIZAM

Pred—govaranje nikada nije izvana, ono je unutra. Sve je unutra. Nema govorenog, govoreno se nikako ne izgovara; govoreno izostaje unutar serija smenjivanja i izčežavanja pred—govaranja. Sve je pred—govaranje. Izostajanje realnog, realnog-teorije, filozofije, sprovođi neprekidni govor zagovaranja, govorkanja, varanja, zavođenja, udvajanja unutra ugovorenog u svoje večno spolja, u svoje o sebi odapinjane, kao pred—govor sopstvenog izgovora. Sve postaje moguće samo kao samo—rastrzanost, govor o sebi čije sopstvo većito izostaje,

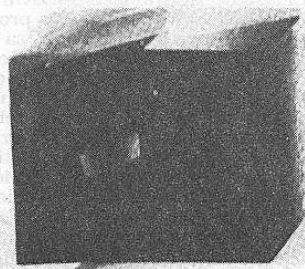
granični, apokaliptički, žurnalistički govor. Otud filozofski žurnalizam (izraz Paola Rosija u polemici kontra postmodernih filozofa u italiji, *«Mercurio»*, 9. 9. 1989. g.) kao ono suprotno istinskom filozofskom pisanju. Po—govoreni govor, kao pred—govaranje sopstvenog kraja, sopstvenih granica, kao filozofija filozofije, skandal, pozornost, pažnja, novina jedne završenosti. Po—govoreni govor, kao usmrćujući i smrtno neizgovorljivosti filozofskog govora, izigrava se u buku posmrtnih zvona, vesništva jedne utopiske heterotopije, jednog buduće unapred već završenog, ispražnjenog pred—govaranja. Ono nepotrošivo reklamno apokaliptičkog govora, šuma, jeste nepresušivost neposrednog, jedna u sebi unapred odloženo najavljenog katastrofičkog, neposrednost bez ikakvih posredovanja, a opet, neposrednost bez ikakvog središta, bez sebe. Reklamno apokaliptičkog govora ili po Deridi, apokaliptičkog tona pristavljenog u filozofiju, njegova draž, sila, kao onog što većito odjavljuje—najavljuje, pred—govara može biti jedino prekinuto nekakvim pri—govaranjem, reklamacijama, koja međutim formalno izrastaju, de—formišu se na osnovu onoga što ih već odmah obuzima, t. j. apokaliptičkog. Parazitarne forme stoga, paradoksalno, menjaju mesta, te istinsko filozofsko pisanje postaje artefakat samoga pred—govaranja filozofije, njenog in—formisanja, novinarstva, njenog apokaliptičkog zanovetanja. Ono što jedino radi jeste pitanje funkcionisa-

nja u smislu de-funkcionalizacije, u smislu neprestanog dovršavanja, dokrajčenja, bilo mehanizma knjige, sistema, ili filozofije. Ono što jedino funkcionise kao samo posve ne-funkcionalno jeste beskonačno pred—govaranje, samo—izmicanje. Izmicanje pisanja Bodrijara, njegovo neutralisanje, njegovo neprestano otpadanje od sebe, bilo svojih bivših knjiga, svojih pozicija, kako sam kaže nemanja nikakvog filozofskog backgrounda, sve to ispostavlja problematike prirode tog izmicanja, te neuhvatljivosti. Odista, kao da sve unutar postmodernog rafa deluje kao katastrofički projekt, neprestana dijagnoza, samo—dijagnoza, neprestana bolest, bolest zdravlja, bolest preboljevanja. Bodrijar sve do 1980. godine, sve do članka *«O modernu»* u *«Enciklopediji Univerzalis»*, nije upotrebljavao termin postmodernost. Kasnije on se obično svrstava zajedno sa Liotarom i Virilioom, u nekakav *«postmodernizam»* primenjen na socijalnu teoriju, ili ako se hoće, dokrajčavanje socijalnog. Postmodernost u preuzimanju put nekakve arheologije socijalnog, svakidašnjeg, arheologije moderne, njenih diferencijacija, *«diferencijacija sveta života»*, čineći zapravo de-diferencijaciju (Skota Laša termin). U tekstu *«O nihilizmu»* iz 1984. godine (*«On the Beach»* broj 6,38—39) Bodrijar opisuje modernu kao radikalnu destrukciju pojavnog, nasilje interpretacije i historije, napuštanje sveta. To je era Marksa i Frojda. Postmodernost bi nasuprot nastupala kao sveopšta destrukcija značenja, te bi Bodrijar, branio izvesnu scenu nihilizma nad fantazijom značenja. *«Ako biti nihilist jeste biti opsednut nekim načinom izčežavanja i ne više produkcijom, onda sam ja nihilist»*. Međutim, *«Prineti nazad sve stare kulture, prineti sve ono što je jednom bilo uništeno, ono što je bilo u radosti uništeno i što može biti u tuzi rekonstruisano, da bi se pokušalo živeti, preživeti, sve što se tako daje je igra sa komadima, sa parčićima. Igrati se sa komadima — to je postmodernost»*. Legitimnost termina postmodernost kod Đani Vatima u knjizi (*«La società trasparente»*, Garzanti 1989. g.) ostvaruje se posve slično. Postmodernost društvo jeste društvo mas-medija, društvo uopšteno komunikacije. To je društvo gde se napušta pojam povesti kao progresivne realizacije humanite-

ta u procesu postepenog ostvarivanja znanja subjekta, gde je zahtev racionalnosti — izražavanje, učiniti transparentnim motive i svrhe socijalne akcije. Ipak Vatimo dozvoljava da postmoderno društvo unutar sebe podnosi i izvesne emancipatorske sadržaje. Emancipacija je na neki način i kontaminacija starih interpretativnih modela, i uopšte interpretativnog, a takođe bi namesto emancipatorskog ideala modeliranog na samosvesti prevodljivosti, tumačljivosti svega, mogao biti izgrađen jedan emancipatorski ideal koji bi u svojoj osnovi imao, zapravo, oscilaciju, pluralitet, i na kraju eroziju tog istog principa realnosti. Ovo prepariranje pojma EMANCIPACIJA, kroz njegovo raz-nivelisanje, raz-parčavanje, uvezuje se zapravo u svojevrsnu sistematiku dvostruke neizvesnosti. Neizvesnost samog realnog, referencijalnog, a postmoderna se po Bodrijaru upravo i rada na »malo realnosti realnog«, i sa druge strane, privođenje, uništavanje, proizvođenje, zavodenje, ili nešto drugo, rečju, oslanjanje ili samouspostavljanje na račun iste te labilne, izmaknute realnosti. Ona pregrada koja uspostavlja ovu binarnost, ovo razmicanje, a po kojoj je i ono ovde sprovedeno, jeste ono reperijalno (RE-PERE, očevu, ocem rasprostranjeno), vladodavno, državno, sistemsko. Sistem je taj koji proizvodi referencijalno, koji kotvi izvesnost realnosti, te teorija po toj-matrici može tu istu sledenu realnost neprestano hteti, hteti repetirati. Nasuprot svako raskrskivanje sistema, vlasti — jednako ne uhvatljive — koje bi zapravo sprovodila teorija sa bitno katastrofičkim momentom u sebi, dakle teorija koja sebe iscrpljuje, koja živi od svoga zamiranja, samoiscrpljivanja, teorija uvek više ili manje svesna svoga reperijalnog duga sistemu, dovodilo bi do beskonačnog umnožavanja, uklještanja, smešavanja sveg reperijalnog. Umnožavanje, osciliranje emancipatorskog se onda i odaje kao izmešteno, raskomadano ime Oca, decentriranog oca, oca hiljadu ruku za hiljade platoa. Tada, sa tim iskustvom višeglasja u sebi, de-reperijalna ili teorija umnoženih mesta, heterotopična, postaje ona što obećava, što zavodi, a »zavoditi je umirati jednako kao realnost, sebe-proizvoditi kao mamac«. Neprekidno izmicanje Bodrijarevog pisanja, kao u sebi de-reperijalno, mnogoizvorito, haotično, do kraja ne postavljeno, dobija, privezuje uz sebe nekakav opasni šum neutralnog, nultog. Neutralno se tako seli iz jednog fundiranog reperijalnog centra te se smešta unutar razmeštenosti, otvorenosti mnoštva reperijalnog. Umesto da nešto otkriva, nešto izvan sebe, ono otkriva samu sebe, de-funkcionalno same teorije, sopstvenosti, te time ispređa iz sebe zahtev da sve samo sebi progovori, da Drugo progovori njim samim. Neutralno, ili bolje iluzija neutralnog, najavljuje se iz samootkrovenosti sebe kao tek nadolazeće. Teorija baca sopstvene granice unapred, poput mreže, za nadolazak sebe same i konačno one izmaknute realnosti, de-realizovane realnosti. U tekstu iz 1981. godine (»D'un ton apocalyp-tique adopte naguere en philosophie«, les Fins de l'homme, 1981. g. 474.) Derida opet raskriva mehaniku apokaliptičkog diskursa — »Demaskiranjem logocentričkog jezika moći, autoritarnosti, apokaliptički diskurs je, paradoksalno, često prisiljen da maskira sebe u poredak izbegavajući oficijelnu cenzuru. Sifrirani i kriptički karakter mnogih apokaliptičkih pisanja je, zapravo, da budu razumevani — kao lukavstvo začikavanja autoritarnog status kvaa.« Ono što u osnovi karakteriše ovakav subverzivni diskurs jeste njegovo opiranje asimilaciji od strane postojećeg poretka dominacije. Derida gromski slika situaciju pronošenja apokaliptičkog unutar teorije, filozofije: »APOKALIPSA BEZ KRAJA, MIMESIS BEZ POČELA«. Izmicanje pisanja, pisanja filozofije, teorije, pisanja Bodrijara, bilo bi zapravo smrtno pisanje, pisanje koje čuva nešto od smrti, koje razara sistem time što se ne upisuje u njega već ispisuje, otpisuje njegovu dovršenost. Sistem skladišti u sebe knjigu koja ga razara uklanjajući je u sebe, ali poput smrti on ne zna šta će sa njom, ne zna šta će sa a-referencijalnim. Sistem, istina je, ostaje ne okrnut, ali se on ne reprodukuje, nema nad čim parazitirati. To ga razara. prazan hod, kad se sve funkcije usporavaju. Sve miruje. Ništa se nije desilo.

Knjige Bodrijara, bodrijerevo pisanje, jeste ponavljanje. Katastrofična matrica, matrica

kriptičkog, malog broja reči, reduciranog obilja jezika koje se približuje ritualnoj upotrebi jezika, da bi zapravo bilo interventno (interventno, kao podskliznuto, ne ubeleženo) ima za svoju osnovu neprestanu repetiranost. Repetira se, ponavljaju se rečenice, ponavljaju se knjige, a da se obično svaka moguća ukalupljenost, razvrstanost, referiranost, sprečava time što se menjaju one središnje, osnovne reči, a-referirajuće, ili ono parcijalno, reverzibilno što razara sistem. U tom smislu je samo pisanje, sama knjiga, ono što jednako otpada, jednako zavodi, jednako se usmćuje, po-ženstvenjuje, objektivizuje, de-in-diferencijom iscupljuje, kao i ono što se piše — zavodenje, smrt, žensko, objekat, indiferencija. Nerazvrstanost je neprestana. Pisanje se ljušti, iscrpljuje u ne-utvrđenom, ispada iz svih okvira koji ga sustižu. Promena paradigme u takvom pisanju tu zapravo i nije. Namesto smrti, doći će zavodenje, žensko, recimo. Ništa se tu ne menja. Ono reverzibilno, ono u sebi razorljivo, što sve ostalo ume razoriti, i dalje ostaje. I kada se vremenom u Bodrijara bude gubila nada u sve radikalne, razaralačke dimenzije (diverzije), jer se sistem uvek da obraziti, preobraziti, kripti, jer može biti on sam smišlja, produkuje ono što ga razara, model onoga što ga mimoilazi, svejedno, nekakva radikalna indiferencija odista biće sledeća prava promenjiva, što u sebi ipak zasniva onak odakle se i pošlo, što se menjalo, šta se zapravo ponavljalo. U igri je zapravo SISTEM PROMENJIVIH, promenjiva, poput

reči od kojih je sastavljen grafit, reči bez sadržaja i značenja, NE-OZNACITELJA. Promenjiva, kao ono što se sa svim može razmeniti, a da je samo upravo neutrošivo. Ono što stoji NAMESTO, što prazni mesto, što razara svako stajanje, ne-razbirljivo, nikada do kraja popunjeno. Sistem promenjivih omogućuju funkciju, ili pre de-funkcionisanje teorijskog, rasipanje teorijskog odn. efektivnost pisajuće. Stoga se promenjiva uvek opire oplodnji, u-punjenim značenjem, ili raskrivanjem tog NAMESTO, nečim što može biti bilo šta. Neurošivost teorijskog jeste razmena unutar promenjivih, razmeštanje promenjivih, ali sa druge strane i takođe — smrzavanje promenjivih, obustavljenje. Otuda nešto što bi se moglo zvati RADNJA TEORIJSKOG, ili vreme variranja unutar polja teorijskog. Promenjiva međutim uvek funkcioniše dvostruko: kao svojevrsna LOZINKA, FRAZA teorijskog, koja usmćuje svako dezartikulaciono kretanje, svako efemerno, ili ono što se kolokvijalno naziva svet života. Teorijsko je onda ideološko, žurnalno, dnevno, kao informativno obrće se oko sebe, oko svoje ose. Sa druge strane promenjiva počinje da funkcioniše de-funkcionalno time što ulazi u svojevrsnu razmenu, de-diferencijaciju unutar mnoštva promenjivih. Ova ne-izostavljajuća reverzibilnost, u izvesnoj meri uvek idealna jer bere unutar sebe svoje sopstvene učinke, radi zapravo na svojoj prevrtljivosti, na samo-izvrtnju, dvoičnosti, te na svom iscrpljivanju, samo-usmćivanju. Promenjive dotrajavaju između sebe, po-u-klapaju se, prazne se, te kao smrtno propuštaju, privode, zagovaraju, pred-govaraju ono nesvrstano, kastrirano, umanjeno, to jest Drugo. Sistem ili možda pre serija promenjivih što ih knjige Bodrijara razmeštaju, odlažu, razlikuju, odista navodi na jednu tvrdnju Majkla Rajana, da zapravo Bodrijar u socijalnoj teoriji sprovodi ono što je uči-

nio Derida u teoriji, odn. filozofiji. Ne-ukalupiti se, neukalupljivo, ne-reprezentativno, a-pojmovno ali pojmljivo, u neku ruku NEPONOV-LJIVA PONAVALJANJA.

»Sistem objekata« iz 1968 godine (Gallimard) jeste isprobavanje jedne nemoguće klasifikacije objekata, jednog nemoguće poredka. Elementar svakidašnjeg, inventar onoga priručnog, funkcionalnog unutar svakidašnjeg življenja, ali opet i inventar onoga novog, novih objekata, izmene efekata, smisla, jeste uvek raspeto između haotičnog i opet uplivom potreba, potrošačkog, t. j. subjekta, nekakvom željom za organizacijom, za koherencijom istih (objekata) u sistem znakova. Akcenat na objektu, koji više nije nikakvo ogledalo subjekta, koji više nije nikakva očitost, nikakva činjenica, upotrebnost vrednost, prerasta u kritiku objekta kao znaka, do vrha utisnutim značenjem. Moderan objekat, oslobođen svakog oblika funkcionisanja, funkcije, postaje već tu nosilac simboličkog, s tim što već postoje one bitne naznake, da objekat jeste upravo nešto što kao takvo remeti, što unosi nered, suprotstavljanje, raskalašnost. (Ovo kulminira 1983. g. sa spisom »Fatalne strategije«, gde je upravo objekat taj koji je nosilac strategije, a ne više subjekat.) Objekat jeste ono ne povezano, ne-pri-vezljivo, raspusno; a upravo je izostanak funkcionalnog, kao »Moći da se sve integriše u zajedništvo, u grupu, red« (31. str. Sist. obj.) taj preduslov svake zasebitosti objektnog, ako se hoće neuslovljenog slovljenja-dikursa samoga objekta. Usled ovakvih polazišta i samo pisanje Bodrijara dobija rasplintost, obustavu analitičkog. Promišljanje svega onoga što je pripadno onome izvan subjekta, od nameštaja, do svih obeležja objekta (autentičnosti, kolekcionarnog, restaurarnog, minijaturnog) sve će više razbijati onu distancu između analitičara koji istražuje stvari, zarad transparentnije otkrivanja istine, koji stvari redukuje — povezujući ih, koji ih sakuplja, utvrđuje, putem terora referentnog obustavljenog. Već sam govor/jezik o objektima, podrazumeva neizvesnost, neizvesnost do kraja prisutnoga, neizvesnost ne-pro-govorljivog objektnog. Objekat treba da se dopusti, da se povrti, ili kazivanje, sam govor objekta, kao progovaranje Drugog njim samim, trebalo bi da se dopusti time što se subjekt povlači, uklanja. Po rečima Bodrijara (1983. g.) pisanje, knjiga, njen uspeh — kao interven-tno se i meri tim progovorom objektnog, Drugog, ritmikom koja obuzima pisanje. Pisanje kao uvek vlastito, pisanje u prvom licu, kao pred-govaranje, trebalo bi da pred-govara, zagovara, kao Drugo koje bi kao a-ritmična ritmika uzimalo, izvodilo iz okova pisajućeg pisanja. Pisanje jeste tako ritam, pulsiranje onoga nikada do kraja prisutnog, ili uvek izgubljenog, ne konstituisanog, izprosipanog, objektnog, te time i razaralačkog, de-konstitutivnog, apokaliptičkog tog istog objektnog. (Ovde treba naglasiti izvesne reperkusije takvog Bodrijarevog pisanja. Upravo teoretičar varira između dvostruke neprikladnosti, između jedne silovite binarnosti, još uvek dovoljno deformisane da ne bi bila izuzeta. To je sa jedne strane repertoar starih pisanja, pisma, pročitano, bivšeg, jednom rečju teorije i onoga, uvek iznova nesagledivo suprotnog, a što bi bila nekakva raskalašnost stvarnog, svakidašnjeg, promenljivog, današnjeg, pojavnog. Kada je reč o ovom drugom, jasno je da upravo ono jeste to rasplinjavajuće pisajuće, to što remeti urednost, samodovoljnost pisma. /Za knjigu »Simbolička razmena i smrt« Bodrijar izjavljuje 1983. g. da je ona haos, haos mnogih stvari, — ovo bi moglo da se odnosi i na gotovo sve njegove knjige. Taj haos ima međutim, višestruki učinak. Mnogoglasje, odista ima u sebi kao što je već rečeno, nešto od reklamnog, žurnalnog, ali i podrugojaćenog, Drugo-razmnoženog./ Izvesno je opet da ono prvo donosi mnogobrojne proizvoljnosti, prebrzosti. Postoji beskraino mnogo izvora, onog pročitano koje međutim biva upotrebljavano, a ne tumačeno. Ove teorijske upotrebe, operacionalizacije, obično su usmeravane po nekoj prethodnoj ishitrenosti, kao da Bodrijar uzima šta hoće, i kako hoće, kao da hoće preformulisati sve ono pročitano u neku svoju obuhvatnost. Ovo je vidljivo naročito na primeru Lakana, ili pak u upotrebi onog apojmovnog pojma »différance« Deride. Nije reč o prekrajanju, niti o preuzimanju, već o čitanju (može biti jedino mogućem u pravom

čitanju) koje je prosto inicijalno, koje pokreće, premešta značenja, od onog zatečenog, recimo Lakanog razmatranja objekta. To je čitanje koje se naprosto zajmi, i brzo ispušta, te pisanje Bodrijarevo time stiće pokatkad neutemeljeni, neiskorenjivi radikalitet. Nema dakle nikavog nadovezivanja na postojeće, na uskladišteno teorijskog, na dovršenost. Onda se odmah i postavlja pitanje ne samo mogućnosti nego i potrebe za upoređivanjem za privračanjem, hvatanjem zametnutih izvora Bodrijarevog pisanja. Bodrijar ne poseduje nikakvu teoriju, on nije teoretičar u smislu onoga koji proizvodi smisao, nešto svoje. Nekako se pre radi o originalnosti uklapanja, rasklapanja samog teorijskog. Otuda variranje, varljivost, varanje. Ovo rasklapanje teorijskog, redukujuće, recimo, psihoanalize, marksizma lingvistike, u »Simboličkoj razmeni i smrti«, potraga za onim neklopivim, izmetnutim unutar istih, upravo glasa kao smrt tog sistematskog teorije. Stoga uvek odbijanje bodrijara da sapripada bilo filozofskom bilo sociološkom rafu. (»Ja nisam sociolog.«/1983 godina.)

»Svaki objekt je na pola puta između jedne praktičke specifičnosti njegove funkcije, koja je poput njenog manifestirajućeg diskursa, i apsorbovanja u jednu seriju, kolekciju, gde on postaje termin jednog latentnog, repetitivnog diskursa.« (132 str. Sist. obj.) Ono što objekt apsorbuje, guta, što jezik objektnog guši jeste za Bodrijara POTROŠNJA. Potrošnju (consummation). Bodrijar razlikuje od kupovanja, trošenja, posedovanja, uživanja. Potrošnja nije nikakav »pasivni način aroprijacije, suprotan aktivnom načinu produkcije, već upravo aktivni član relacije« (275 str. isto). To je aktivnost sistematičkog manipulisanja znacima, jer zapravo, da bi objekat postao potrošan on mora da postane znak, da uđe u niz, seriju. »On je potrošni — ne nikad u svojoj materijalnosti, već u svojoj razlici« (isto). Zadatak koji Bodrijar naznačuje u »Sistemu objekata«, jeste pročišćavanje objektnog objekta, dakle čišćenje od upliva subjektivnog, nametnog, strategija subjekta datih prevashodno kroz potrošnju ili ideološki razvikat potreba. (»Za jednu kritiku političke ekonomije znaka« 1972 godina, Gallimard) Objekt jednostavno »nije ništa«, (60 str. isto). Dat kao empirički u svojoj kontigentnosti u svojoj funkciji, diskursu ili ako se tiče kulture u svojoj estetičkoj izvedbi, takav je objekt naprosto mit. Ono po čemu su objekt fomira jesu prevashodno relacije, označavanja. (U tom će smislu Bodrijar predlagati dekonstrukciju svih ustaljenih pojava ili termina kao što su, objekat, potrošnja, potreba, želje (59 str. isto) uopšte dekonstruktivno za Bodrijara? je zapravo de-diferenciranje, de-označavanje; iznova premeravanje onog ustaljenog standardnog prenosnog — katastrofičko premeravanje koje reklo bi se otklanja svekolike jezičke utvrde — TEORIJSKE LOZINKE. Tako bi se po tom registru dale tumačiti sve te izmene PROMENJIVIH u Bodrijara, to porazličavanje unutar knjiga sveg onog usvojivog, neefemernog.) Označavajuće jeste ono što istiskuje objektno objekta, modelirajući ga, serijalno nivelišući ga. Označavanje je ono — što pre svega uslovljava jednu eventualnu teoriju objekata ili potrošnje a ne teorija potreba. »Objekti su nosioci značenja indeksiranih društvom!« (19 str. isto)

Već u ovoj zbirci ranih tekstova objavljenoj 1972. godine nalazi se termin simulakrum, kao vrednost bez reference kao ne indeksiranost, kao ono što samo uprostoruje u sebi odsustvo objekta. Simulacija kao hiper produkcija jeste ona koja uništava svaku potrebu, svaki eventualni sistem potreba. Takođe istih godina Bodrijar periodizujući vrste logika sistema koje vladaju kroz istoriju nabraja uz logiku vrednosti upotrebe (logika praktičnih operacija) ekonomsku logiku vrednosti razmene (logika ekvivalencije) logiku simboličke razmene ili logiku ambivalencije i onu koja je nasleđuje, logika vrednosti znaka ili logika diferencije. U spisu »Simbolička razmena i smrt« ove dve logike umnogome su dediferencirane, umnogome funkcionišu kao jedna.

SIMBOLIČKA RAZMENA I SMRT

U spisu »Ogledalo produkcije« iz 1973. godine, koji je još jedna priprema za onu »haotičnost« što će uslediti sa knjigom »Simbolička razmena i smrt«, Bodrijar produkciju ili kako

je on zove »fantazam produkcije« na neki način dokrajčuje, završava, time što uvek zasniva nove paradigme, nove pojase znakova i označavanja, što nasleđuju one stare. Produkcija je uvek vezana za razmeštanje, za artikulisanje energija realnog, za upravljanje silama realnog ili za ekonomiju. To je monopolistički stadijum, monopol sredstava za proizvodnju, a unutar teorije monopol ekonomskih teorija, monopol marksizma. Ono što bi nasledilo ovaj period jeste monopol koda, gde »Čitava realnost postaje mesto jedne semiurgičke manipulacije, jedne strukturalne simulacije.« (108 str. »Ogledalo produkcije«, 1973. Casterman) Emancipacija znaka jeste ona koja svaku determinisanost izvodi u kliznost, varijabilnost, te bitno menja smisao onoga usvojenog na utvrđenom, na sporom i stalnom konceptu realnosti ili sistema — t. j. na mogućnosti promene istog ili koncepta revolucionarnog. U »Simboličkoj razmeni i smrti« Bodrijar uvek nastoji oko alternative, oko preformulisanja nekih standarda, oko preusmeravanja starih završenosti. Zato ova knjiga u sebi sadrži mnogo toga »haos stvari«, a zapravo sve se sobom ogleda, sve se udvostručuje, sebi suprodstavlja, da bi bilo dovedeno do ekstrema. Unutar teorijskog to je svojevrsno suprotstavljanje samom izboru, obrtanje, recimo Frojda protiv samog Frojda, kao nekakva »réference contrariée« (»Simbolička razmena i smrti«, GALLIMARD 1976 god. 8 str.) Izčezavanje principa realnosti zasnovane na zakonu vrednosti, u simulaciju, hiperrealnost koda, smenivanje ideologije simulakrumom, sve to uslovljava da ono istinsko revolucije kao »razdvajanje jednog poredka narednim« (isto — 9 str.) biva moguće ne više kroz poredke realnosti već kroz poredke hiperrealnosti. Otuda bi svaki subverzivni element, (bilo teorijski, bilo kao njegova produžena ruka — nekakav revolucionarni, sa bitnim preformulacijama) morao da bude višeg logičkog reda, više instance. Revolucija je otuda mogućna još jedino kao semiurgična, na nivou znakova, koja bi zapravo uzimala u sebe oblik smrtnosti, simboličkog nereda, reverzibilnog, dakle jedino onog što sistem simulativnog u sebe ne bi mogao da integriše. Simbolička razmena, koja ne postoji kao organizaciona forma unutar savremenih društvenih formacija, upućuje na primitivna društva, primitivne a-formacije, zasnovane na principima uništenja vrednosti. Dakle smrt bi po Bodrijaru, reverzibilnost smrti, pripadala tom višem redu od kodnog reda, smrt bi jedina umela da izvrši PROVALU U KOD. Ona novina koju sprovodi Bodrijar u odnosu na ostale »mislioce smrti« makar na francuskoj sceni (Morena, Jankeleviča, Atalija, Arijsa) jeste što je smrt ovde model ili metafora reverzibilnog. Smrt jeste ono što ruši, kao nosilac reverzibilnosti, svaku suprotstavljenost koja omogućuje formiranje, zatvaranje, raspoređivanje sistema. »Sistem nikada neće biti uništen direktnom, dijalektičkom revolucijom ekonomske ili političke infrastrukture. Sve ono što proizvodi kontradikciju, odnos snaga, uopšte energiju, samo se vraća u sistem, daje mu novi impuls.« (isto — 62 str.) Razrešavanje pregrade na kojoj se izrađuje vlast, sistem, nije izvršeno dijalektički, upravo jer su sve dijalektičke suprotnosti neutralisane, bitno omeškane, naime jedino je »sila« vlast, ta koja ih drži utvrđene, stalne, referentne. U tom smislu inkomponiranje sistema u sebe svega direktnog, zasnovano je na utvrđivanju, neutralisanju sveg Drugog kao sopstvenog opozicionalnog, kao sopstvene drugosti, okrnjenog, kastriranog Drugog. Paradoks javnoga, recimo otkrivanje opozicije, opozicije postojećem sistemu, već je unutar sistema, sa svojim mestom suprotnim od recimo vladajuće partije. Opozicija jeste tako regulativ vlasti, koja simulira svoje pozicije, te se sistem održava time što je upravo vlast ta koja se raspodeljuje, produkujući sopstvene granice, sopstvene dvojnosti, sopstvenu dvoilčnost. Uopšte, pitanje vlasti, kao jedno od najvarijabilnijih, ukazuje na takvo raspoređivanje, na takvu rasutost, ne-prirodnost, ali koja sama podaruje granice svemu ostalom, koja postavlja sve drugo. Onaj proces odupiranja, radikalnosti, proces odpadanja, štrajka, bunta, PROCES RAZLIKE, već je odmah uguran unutra, od vlasti ovlašćen, raspoređen. Ispada da Drugi tako doprinosi isključivo korekciji, regulaciji onoga postavljenog... ili bolje, ispada da ne postoji ni-

kakva postavljenost vlasti, vlastitosti, »političara«, već upravo samo postavljenost drugoga, i večno izmaknuće onoga što ga postavlja, većna a-pozicija vlastitosti sistema. Snaga toga postavljujućeg jeste funkcionalnost Drugoga, kao odcenjanje, kastracija Drugoga, oduzimanje, smaknuće. Regulacija se onda izvodi beskonačnom prevodljivošću Drugoga, Drugih, raspoređivanjem, parcijalnošću, malim teritorijama, koje su dokaz sprovedenja samo-regulisanja okrnjenih članova, uguranih u konsenzus, u komunikativno, u dijaloško, u binarno, kolektivno. Vlast se kao izmaknuta sprovodi iznutra, iz ostatka, iz otpatka, iz ne-refleksivnog, ne izvedenog, ne prirednog (iz Drugosti Drugoga). Vlast se akumulira kao mera funkcionalisanja. Vlast jeste onda uvek između, ono nesmešteno, a Sta razmešta, ono neuklonjivo pregradno. Vlast je ono što spaja.

U Bodrijarevoj opciji, a to bi se odnosilo na ovu knjigu, na rane osamdesete, postoji uvek neka ulovljivost vlasti ogledana u tome što joj nešto ume umaći, što postoji nešto što može biti dovoljno efikasno. Ono nastojanje oko najboljeg oružja, oko dovoljno radikalnosti, radikaliteta teorije, kasnije bi se menjalo u paradigmu konzervativnog, kao teorije koja je uvek manje ili više konzervativna. Dakle izvor ili suština vlasti bio bi poklon, ona uvek daje nešto odozgo, nešto principijelno neuzvratljivo, dok bi nasuprot »jedina efikasna replika vlasti bila vratiti joj ono što vam je i dala, a što simbolički nije moguće drukčije do li smrću.« (isto — 72 str.) Smrt kao ono krajnje izvesno-me-referentno, kao kontra-poklon, kao krajnje reverzibilno, bez ostatka, umelo bi da skrši binarno regulisanje vlasti. Za teoriju, za pisanje, za ono što privodi »realnom« (Realno, poput objekta »a«, kod Lakana, nepostojeće, ili kako ga Bodrijar zove »ogledalo želje«, »ogledalo psihoanalize«, kao deo binarnosti, suprotno imaginarnom, biva uništeno unutar hiperrealne logike montaže (31. str. isto). Nasuprot, Bodrijar izmene paradigme, uvek u odnosu na realno, objekat, original, dakle na ono uzročno, inicirajuće a uvek izmaknuto, sprovodi unutar tri poredka simulakruma: **PODRAŽAVANJE, PRODUKCIJA, SIMULACIJA.** U tom smislu jedan od eventualnih simulakruma savremenosti jeste simulakrum krize. Sistem je u krizi, promoviše sopstvenu krizu, recimo ekološku krizu, daje ulog, i time se održava. Teorijsko je onda kritično, ono što produkuje krizu samoga sistema, ili prati samokritiziranje sistema, sopstveno dovođenje u pitanje. Dovesti sistem u krizu teorijom, nuditi reforme, jeste samo-simuliranje, ili pridržavanje sistema, podupiranje. Ovo bujanje simulakruma dovodi onda, kao što je rečeno »u krizu« svaku uskladištenost, obezbeđenost pojma, njihovu međusobnu suprotstavljenost, te omogućuje beskrajno ZAMENJIVOST. Sve postaje zamennjivo, odvise blisko, te teorijsko, pisanje, uzima od samoga »realnog«, ne ume se više od njega distancirati. Podrivanje, intenzivnost jeste onda uvek iznutra, katastrofika, zasićenost, gomilanje, ili pak bolje, beskrajno pražnjenje teorijskog, pisajućeg pisma. Važno bi bilo što bi se unutar nje izvodilo nekakvo njeno posmrćenje, lišavanje, izbrisanost. Upravo u psihoanalizi i marksizmu, Sosirovoj lingvistici tražilo bi se ono razorno, ali dovoljno ne iskorišćeno. (Sosirovi anagrami, Frojdom nagon smrti). »Ni Frojdi ni Marks nisu uspeli da kažu ništa što ne bi bilo svodenje, u jednom slučaju na način proizvodnje, a u drugom na potiskivanje i kastraciju. Tamo gde psihoanaliza i marksizam nisu uspeli ne treba tražiti od njih da naprave skok andela (i zveri). Trebalo bi ih nemilosrdno analizirati u funkciji onoga što im izmiče. Njihove granice su danas strateški prostori svake revolucionarne analize.« (isto — 342str) Dakle, niti marksizam, niti psihoanaliza ne mogu biti popoštene kao nekakve analitičke šeme. Ono međutim što bi valjalo stvoriti njihovim ispadanjem iz sebe, jeste jedna nova radikalna teorija. (— isto — 343. str) Ono što je bitno poremetilo ove projekte jeste prevashodno njihovo konstituisanje do prevršenja, izvesna teorijska akumulacija, izvesno uigravanje referentnog, što ga teorija kao prikrivena ispostava sistema ume produkovati. Dakle, teorija tu nastupa kao nekakvo intelektualno proizvođenje, kao arhitektonika izgubljenog realnog (ne postojećeg), a suprotno sav radikalitet bi se sprovodio strategijama a-referijalnog pisanja, pisanja ko-

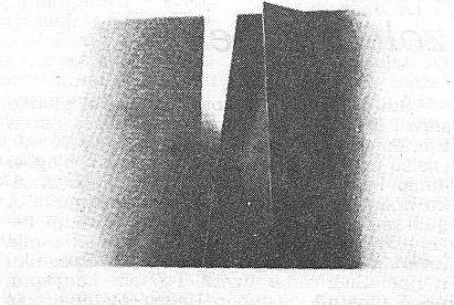
je zavodi, dezartikulise pojmove. Trenutak kada »nesvesno postaje uslovljeno samom psihoanalizom« (isto, 137. str.) ili opet, kada teorijsko dobija ogromnu referentnu moć, kao recimo diskurs političke ekonomije, dokaz je da je reč o izgubljenom objektu (31. str.), o kraju rada, produkcije, političke ekonomije.

Ono što čini psihoanalizu jeste duboka misifikacija, odnosno »misao o nesvesnom je kao i ona o svesti, još uvek misao diskontinuiteta i raskida. Ona je jednostavno zamenila pozitivitet objekta i svesnog subjekta, ireverzibilnošću izgubljenog objekta i subjekta koji samoizmiče sebi.« (isto, 220 str.) Ono što bi onda valjalo činiti jeste obrtanje protiv, čupanje psihoanalize iz psihoanalize, redubliranje. Pošto nema više objekta, objekta reprezentacije, pošto je na delu »fetišizam izgubljenog objekta« (112 str.), postoji samo denegacija, poricanje, te ritualno ospoljenje istog kroz hiperrealno. Ponestaje realno jer ne postoji nikakva mogućnost izražavanja ekvivalentne reprodukcije. Psihoanalizi Bodrijar, kao uostalom i marksizmu daje ključni značaj u tome što se u ovim oblastima začelo rušenje utvrđenosti između označitelja i označenog. U tom se smislu i sami simbolički procesi (reverzibilnost, anagramska disperzija, resorbicija bez ostatka) umnogome približavaju, mada i suprotstavljaju, recimo psihoanalizi. Ipak zajedničko im je što se jednako suprotstavljaju »logičnom diskursu značenja« (isto — 341. str.) (Prethodno napomenuta prekrajanja čitanja Bodrijara, kada se recimo radi o Lakanu umnogome variraju. Nesumnjivo je da je Lakan uvek osnovni predtekst, ali se direktno, često Bodrijar usremljuje ili protiv njega (obično u fus-notama) ili pak sa pomalo »nedozvoljenim« preuzimanjima vrši preobuku osnovnih a — pojmova učenja Žaka Lakana. Ovo je odmah vidljivo još u naslovu knjige, gde se simboličko u bitnome kod Bodrijara stropoštava u teško dozvoljenu opštost, gubeći pri tom određenja koja je dao Lakan. U poglavlju simboličko-realno-imaginarno (204 str.), simboličko nije ni pojam, ni kategorija, ni struktura, već jedan akt razmene koji ruši binarnosti. Ipak, sve je to pomalo uobičajeno: valjalo bi napraviti čitav popis tih letimičnih (ne) čitanja Lakana, uopšte mogućnosti prekrajanja, a možda i pisanja uz, po, sa ili protiv Lakana. Lakan, kao i kod Deride, obično se fus-notira, ali nikad kao oslon, već kao raz-račun, ob-račun, otklon).

PISANJE PROMENJIVIMA ILI PISANJE PROMENJIVIH

Ono što bitno pothvata teorijsko, kao jezik, njegovo pisanje, jeste paradigma jednog modela simboličke razmene koji Bodrijar nalazi unutar jezika, a uz pomoć Sosirovih »Anagrama«. To je poetski jezik. Sosiru Bodrijar zamera prevashodno to što je napustio svoju revolucionarnu intuiciju, teorijski umnogome neuklupljivu da bi se priključio, privezao, nastavio na ono lingvističko oficijelno, t. j. lingvističku nauku. Uopšte diskurs nauke, naučnog a time lingvistike, filozofije, uopšte teorije zasnovan je na procesu »akumulacije, produkcije, distribucije jezika kao vrednosti« (289. str.). »Nasuprot, istinska analitička operacija bitno bi bila ona koja uništava svoj objekt« (298. str.) Analitičko, a kasnije, kao što je napomenuto, analitičkom putu (hvatajućem) Bodrijar će suprotstaviti nekakav diskurs gde se teorijski subjekt povlači (uz ogradu da to nije ili ne bi trebalo biti pesništvo), dakle analitičko već je u sebi pripremljeno, ono koje stremi brisanom, koje uništava sve kazano, ili ono o čemu se kalemi. »Valja srušiti čitavu arhitekturu znaka« (327 str.) (Potpuno Deridijanski.) Analitičko je zasnovano na rastrzanju, uništavalačkoj potrazi za onim iza, međutim »iza naizmeničnih velova nema ničega, nikada ga nije ni bilo, kretanje koje samo stremi napred da bi to ništa razotkrilo jeste upravo proces kastracije — ne prepoznavanje nedostatka već vrtloglava privlačnost te supstance ništavila. Celokupni zapadnjački stav koji nalazi ishodište u vrtloglavom i prinudnom realističkom samoispitivanju, aficiran je strabizmom kastracije: pod vidom vraćanja »suštini stvari«, nesvesno se teži praznini. Umesto priznavanja kastracije, poteže se svaki moguć alibi, a zatim se u skladu sa opsesivnom prinudom, teži uklanjanju tih ali-

bija kako bi se otkrila »istina« — koja je uvek kastrirana, ali koja se u krajnjoj liniji uvek pokazuje kao negativna kastracija«. (170 str.) Ovo samoponiranje, samo-odsecanje, ovo simulirano pisanje (jer onaj koji piše o simulaciji, o sveopštoj simulaciji, onda joj i sam doprinosi, njegova knjiga je i sama simulativna) jeste PISANJE PROMENJIVIH. Naime, ono što uvek nasleđuje svaki početak dekonstruktivnog, analitičkog, t. j. teorijskog, kao recimo filozofije, dakle ono što nasleđuje tu početnu analitičku rastrzanost, trganje — uvek u sebe pozajmljuje nešto od poetskog, ritualnog te time i jezički restriktivnog, razmenjivog. Poetski način, kao uništavanje svega kazanog, kao preklapanje, naboravanje, nije samo prenos, podiranje označenog, već pre svega brisanje samih označitelja. »Kod poetskog jezika — jezik se vraća k sebi, samo zato da bi se ukinuo. On nije usmeren na sebe — on se razusmerava, decentrališe od sebe.« (313. str.) Upravo ta likvidacija označitelja, anagramska rezolucija označitelja kod Sosira, čini poetsko modelom, modelom totalne potrošnje, uništenja ostatka u svim oblastima, na osnovu koga se akumulira, postavlja teorijsko. (recimo lingvistika, psihoanaliza, marksizam) Tek je tu UZIVANJE. »Dok su zadovoljstvo, zadovoljenost ekonomskog poredka, uživanje je isključivo simboličkog poredka.« (— isto — 335 str.) Izbrisanost, smrtnost teorijskog, filozofije, izbrisanost koja jeste onda jedino interventna, radikalna (u pomećenom,

dekonstruktivnom značenju, gde se koren prepušta samom površinskom, pregibu iskorenjavanja korenitog iz obilja površinskog, teritorijalnog a referentna, neuklopljiva u poredak teorija, dakle sistema, ona koja ničemu ne ume poslužiti, samo — ispražnjena — izvodi se ili se zavodi ženjom da se kaže, da se sve kaže, da se do kraja dovrši kazano. Upravo pozajmljeni model poetskog, unutar teorijskog funkcioniše kao iscrpljivanje svega kazanog, kao kalemjenje ali kao i razkalemjivanje, kalemjenje unutra, ili beskonačno produkovanje, forsiranje pelcera, iznovnog zasejavanja, iskorenjavanja mnoštvom haotično opruženih korena, korena koji se ne primaju, ne korene. Teorijsko se predaje kao buhvatanje, uništavanje svega onog naporednog, izvan teorijskog, sveg onog asocijativnog, odašiljaćeg izvana. Priredba ovog iznutra poslanja, samo — završavanja, ne izostavljanja, daje se uvek višestruko. To je uvek »pisanje kao«, »kao pisanje«, pisanje »recimo«, »bilo čega«, pisanje funkcije, pisanje kao model funkcionalnog, pisanje promenjivih. Promenjive ili ono bilo šta teorijskog, uvek simuliraju jedno nemoguće pisanje, pisanje koje se upisuje, koje ispada iz teksta, ili koje pak proširuje tekst na sve izvan sebe. Pisanje promenjivih je otuda nužno primorano da se samo-ograničava, sebe iznutruje, da polaže sopstvene granice, granice teksta, reću da pravi »jedan savršeni tekst«, »savršenu formotiku panja«. Filozofsko sa padom u pisanje, sa nečim što time dobija ime filozofskog pisma, upravo samo traje (ili je trajalo) na vicama tog sopstvenog pišućeg karaktera, praveći od sopstvenog »dela«, teksta, savršenstvo izvedbe, strogost modela, funkcije, TOTAL. Ovo nastojanje oko formalno savršenog teksta, teksta ispražnjenog radom promenjivih, uvek je ono što kao totalitet čeka svoj budući sadržaj, sadržaj tog »bilo šta«, složenost za Drugo. Otuda pisanje promenjivih, pisanje filozofije, pledira da bude model, paradigma ispravnog, strogog, te otuda krajnja otvorenost, iskupljenost za

ono pridolazeće. Otuda i dosada takvog načina, dosada povučenošću u sebe, u sebe — zatvorenost, kao otvorenost za ono spolja, za ono što se o takav način oslanja, što bi se konačno po njemu trebalo formirati. Prethodno pomenuto de-modeliranje teorijskog ili de-unkcionalizacija pisanja, recimo Bodrijarev, izbiva na matrici prelaznosti promenjivih, pod registrom rušenja onog logičkog, jezičkog, onog kalupa što se sprema za prihvatanje, ili pre odsecanje onoga što mu pridolazi. Nastupa unutar filozofskog pisanja deformatika ili klizanje promenjivih, ekstremnost mimoilaženja, poroznosti, uzrokovana VEĆ ULAZKOM onoga izvan, onoga sadržinskog i naknadnog. Strogost ogledalnog u smislu Spolja — Unutra ruši se, te bi pisanje promenjivih zapravo bilo privođenje »iz« »sveta« ne onoga bitnog. Bića, već onoga NEISKAZIVOG, DRUGOG. Samo privođenje, jeste opet privođenje PROMENJIVE, na neki način onoga što razrešava teorijsko, makar to bilo i ono najmekše. Ideologija postmoderne, ideologija razlike, Drugog, smeštala bi se u tu silu po — i pre — krštavanja, silu promene pojaseva, putokaza reperijalnog. Umnožavanje, rasprskavanje, razmekšavanje, pokadkad melanholično kontriranje samo-raspričavanjem, jednostavno kaos (»Hoću kaos«) svakom uspešnošću, ma bila to i uspešnost onoga najbržeg, — reklamnog, promovišućeg — gubilo bi od neuhvatljivog, neiskazivog, promenjivog.

Pomenuta neprimetna ugradnja poetskog, likvidiranosti označitelja, otvara ono eventualno, još pre nazvano — NE-OZNAČITELJ ili NE-ZNAČITELJ. (L'INSIGNIFIANT). U tekstu pod istoimenim naslovom Šarl Berkenbaum (»Chimeres, 5/1988. g.) uvodi uz Sosirovu pregradu između označitelja i označenog, i drugi tip razlomka, između naznačitelja i neiskazanog (ineffable). Naime, Sosirovom određenju označitelja kao vrednosti, usaglašenju u odnosu na svoju promenjivost i uporedljivost, Berkenbaum suprotstavlja, propituje ograničenja koja se javljaju na beskonačnoj mogućnosti unutar fonemskog polja. Unutar fonemskog postoji nešto što izmiče smislu, »nekakvo nulto stanje označitelja« (66. str.), nešto što ne služi ničemu, što se ne razmenjuje u odnosu na smisao, već pre u odnosu na beskorisno, afektualno, neiskazivo. Upravo ono što razlikuje čoveka od životinje jeste to beskorisno, ta glad, ta kolekcionarska glad koja ničemu ne služi. Naznačitelj jeste matrica po kojoj se raspodeljuje simboličko i realno, i pre svega poredkom neznačitelja (ili bolje neredom), kao u formi »abrakadabra« magija se služi ne bi li transformisala »realno«. Jezik određuje označitelj i neznačitelj, i oni u njemu funkcionišu kao nagon za životom i nagon za smrću (75. str.) Neznačitelj, kao poledina označitelja, ono do kraja dovršeno jezika, prveta ishitrnost, sprovi minimum krzanja smisla, ukotvljenog, naturenog, te u jezik uvodi polje promenjivih, večno nastojanje oko neiskazivog, prizivanja istog i njegovog neokrnjenog odgovora.

SMENE PROMENJIVIH

Podupiranje pisma, te privođenja u njega promenjive koja bi razrešavala teorijsko pisanje, promenjive koja se fiksira, sprovi pisanje, knjigu, te otuda i smenjuje da bi se spoznala kao ono već u sebi inicijalno, razmekšano i ne dostavljeno. U knjizi »O zavodenju« iz 1979 godine (Danoel) žena ili bolje žensko postaje nosilac reverzibilnosti. Žensko, čija je snaga u zavodenju, »zavodi, jer nikada nije tamo gde se misli da jeste« (isto, 17. str.). Žena koja odisa ima od objekta, onako kako ga izdvaja Bodrijar (precizni su odgovori Bodrijara na sve zamerke, nejasnoće od strane mnogih kritičarki) ne suprotstavlja se muškom, već ga zavodi. Decentriranom erogenošću ona reprezentuje simbolički univerzum kao zavodljiva za razliku od muškog, moći, to jest realnog univerzuma. »Žensko nije kao površina suprotstavljena dubini muškog, već kao indiferencija, in-distinkcija između površine i dubine, autentičkog i veštačkog« (23. str. isto). Žensko kao zavodenje razlikuje se od muškog, uvek kao proizvođenje. Pro-ducere jeste uvek učiniti nešto vidljivim, prikazanim, transparentnim. To je materijalizovati silom nešto što pripada vrsti tajne ili zavodenja. Zavodenje je suprotno. Ono izvlači nešto iz reda vidljivog, obrnuto od pro-

dukcije čiji je poduhvat da sve učini očiglednim. (»Zaboraviti Fukoa«) Danijel Siboni u knjizi »Žensveno i zavodjenje« (Grasset 1986 g.) u poglavlju »S one strane principa zadovoljstva«, zavodjenje, odvajanje, izvodi i kao verovanje da nam Drugi donosi horizont, već očekivani horizont. Odvajanje, izdvajanje Drugog iz sveopšteg, jeste jedina rabota poredka zavodenja. Ovo je poredak znakova i rituala, nikada ekvivalentnosti, vrednosti, nikada subverzivnog uvek reverzibilnog. Približavanje ženskog onom izgubljenom, varijabilnom, ili objektu, jeste izvođenje u strategiju objekta. Naime, ono na čemu sistem, moć insistira jeste uvek »učiniti nekoga (nas) subjektom«, dok on objektu biva ne apsorbovano, neuhvatljivo mrežama sistema. Objektno, žensko, zavodljivo, smrtno jeste uvek in-fleksija, iskrivljavanje (termin Deleza) uvek ono što put ogleдалa nikada ne dozvoljava refleksiju, već postaje mamac, varka. (»O zavodjenju«, 98. str.) To je ono što izmiče simulaciji, kao simulativno do ekstrema, kao prava paradigma simulativnog (sfmulativno simulativnog), ono što izmiče svodenju sistema, simulaciji koja sve guta, reducira. Razdeljivost, prestrojavanje sistema, njegovo preobražavanje putem simulacije ide čak do samoporicajanja, simuliranja i sopstvene smrti da bi se sprečilo istinsko uništenje sistema, vlasti, moći, institucije. Medutim, kao što Bodrijar govori u »Simulakrumima i simulaciji«, simulativno može biti i oružje protiv sistema, realnog, i to najopasnije oružje, jer dovodi u pitanje i samu mogućnost poredka, zakona, jer ih ne krši, bez ikakvog nasilja ih ne opседа, već izvodi u svoj svojoj lažnosti. Simulativno koje je višeg ranga od recimo »pretvaranja« izlazi na videlo prekretnicom da iza znakova ničega nema, da znakovi ništa ne skrivaju. Kada nestaje suština, originalno, onda nema više ni svrha, ali se pojačavaju efekti, efekti kojima se ne zna razlog, koji su otpušteni od svog izvorišta, koji se kao promenjive kļešte i dopremaju. U intervjuu »Subjekt i njegov dvojniki (dubler)« iz 1989. godine (»Magazine Litteraire« april 1989. g. Broj posvećen Individualizmu) Bodrijar ponavlja već nešto od pre napisano u knjizi »Amerika«. Naime, postoji nešto što je zaborav simulacije, recimo među američkim studentima, koji jednostavno ne razumeju šta to znači simulirati. Moglo bi se reći da je unutar reči simulacija, hteo to Bodrijar ili ne, sačuvan još uvek mit o originalnom. Ovo je efekat, efekat kao ono između prenosa, povesti što je provodi simulacija. Ono što je evidentno jeste da je ona NEZAMENJIVA, nemoguće ju je pručiti, nekim višim poredkom uništiti. Tako se sve više slabi ideja razornog, radikalnog, možda i reverzibilnog, jer svaka organizacija, ma bila i na nivou simboličkog, više nije moguća. Sistem objekata se konačno postavlja kao neizvršena utopija, namesto svega nastupa »ekstaza komunikativnog«. Mediji jesu odista ono opsesivno, ono prvetno »postmodernog društva« (Vatimo). Ekran, mreža nasleduju ogleдалo, postoji samo imanentna površina gde se razvijaju OPERACIJE, — a to je površina komunikacije. Komunikativno, ekstaza komunikativnog jeste operativno. Ono se zasniva na opscenosti ne onog zabranjenog, potisnutog, već nasuprot na opscenosti vidljivog, odviše vidljivog, koje se bez ostatka uvodi u informaciju, komunikaciju. Simulacija komunikativnog, i svog produkta, kao što bi eventualno bilo eks-komunikativno, rasklapa svaku mogućnost prvog, izvornog, svaku mogućnost »komunikativnog događaja«, proceduralnosti. Namesto događaja, istine, formiranosti, postoje samo efekti, efekti kao isporuke medijskog održavanja iluzije događanja, realnosti, činjenica, sporazumevanja. Efekat jeste konačno fatalitet samoga objekta, njegove nadmoći (»Fatalne strategije« Fayard, 1983. g. 163. str.) u odnosu na subjekt, njegove moći da zavodi za razliku od želje subjekta, njegove ne rascepljenosti, njegovim nepoznavanjem nikakvog stadijuma ogleдалa, njegovim postajanjem ogleдалom. (— isto — 166. str.) Efekat je uslovljen nepostojanjem želje, »željom, koja još jednom može biti usud Drugog«.

HLADENJE

U pomenutom intervjuu iz 1989. g. uz ona tri stadijuma vrednosti — ere prirodno zakono-

na, tržišnog, i strukturalne vrednosti znaka, pojavljuje se i četiri stadijuma, stadijum raspadanja vrednosti i REALIZACIJE. Sve je integrisano, sve je apsorbovano, ne postoji više akcija, sve je operacija koja je neutralisala onu strateško-taktičku distanciranost, sve živi svoj kraj, ideja svega je isparila, postoji još samo nastavljanje po inerciji. Inercija teorijskog, inercija pisanja. Potrošenost svake revolucionarne, kritike, subverzivne perspektive, potrošenost svake alternative, drugotnosti, uslovljava već utrošenu, neutralizovanu individu. Individua koja je izgubila svaku subjektivnost, svaku suprotstavljenost drugom, koja je klonirana, »postmoderna, poput spektra, fantoma«, kao partikula pojednačena, istosna, individua koja je »L'insignifians du sujet« Iscrpljenost svih područja, do apsurdna nagomilani diskontinuitet, uslovljava svojevrsnu logiku indiferencije, poput indiferencije ženskog, ili »radikalnu indiferenciju koja je nasledila svaku logiku razlike, onu koja još može proizvoditi smisao«. Pisanje razlike, koje de-diferencirano postaje pisanje in-diferencije, gde indiferenci-

umetnik-paćenik mit ili stvarnost?

zoltan šebek

Šta je pesnik? — postavio je sebi pitanje slavni danski filozof iz prošlog stoleća Seren Kjerkegor, pa je ovako odgovarao: »Nesretnik, čije su usne tako oblikovane, da se svi njegovi junaci i uzdasi preobražavaju u prelepu muziku, dok mu duša pati od tajanstvenih muka. A ljudi se guraju oko njega i sve mu dovikuju: Pavaj nam još malo!« Gornji citat je najpotresnija formulacija najmiljenije predodžbe o pesniku u razdoblju romantizma. Po tom konceptu, pravi umetnik je, slično Hristu, otelotvorenje bola, čovek koji, sjedinjujući u sebi muke, u pozadini lepote umetničkog dela, duboko pati. Ovako, na prvo čuvenje, ovo može da zvuči ubedljivo, već i zbog toga, jer važi za čitav niz neosporno značajnih, gotovo mitski velikih stvaralaca. Pomislimo samo na Helderlina, Novalisa, Van Goga, Artoa, Volsa, Poloka ili, da ne idemo suviše daleko, na našeg Atilu Jožefa. Redakcija poznatog ciriškog časopisa za umetnost Parket, nije se zadovoljila time, pa je posredstvom jedne široko zamišljene ankete pokušala da baci više svetla na taj problem: postavila je pitanje desetorici američkih i deseterici evropskih umetnika, odnosno eksperata za umetnička pitanja s ciljem da se utvrdi, da li još i u današnje vreme važi koncept o umetniku-paćeniku, koji je izgrađen u XIX veku, i ako važi, od čega to pati savremeni umetnik i, konačno, gde pati više: u Starom, ili u Novom svetu?

Pristigle odgovore časopis je objavio u svom poslednjem broju, a rezultat je i od očekivanog jednoznačajniji. Gerd de Vri, muzikolog iz Kelna priznaje, doduše, da umetnik, slično svakom živom stvoru, u trenucima slabosti može i da pati, ali odaje da to ostaje njegov privatni problem sve dok ga kreativno ne reši u svome delu. »Ako neko kaže — piše de Vri — da pati, ja to jednostavno tumačim da još nije pronašao svoj put. A to je s umetničkog staništa jedno neproduktivno stanje. Umetnik kao umetnik može da pati jedino od toga što svoje vizije još nije u stanju da realizuje onako kako želi«. Gotovo da je identično i mišljenje vrsnog hamburškog istoričara umetnosti Vernerha Homfmana, mada priznaje da je u određenim oblastima umetnosti, sve do nedavno, opstojavao, u osnovi mrtvi mit o umetniku-paćeniku. Na prvom mestu pominje bečki akcionizam iz šezdesetih godina, s pravom, jer je Svarckoglerovo delo, na primer, obuhvatalo i ritualno samosakaćenje pa i samoubistvo kao vid umetničkog ispoljavanja — očito ni jedno ni drugo nije puka pasija. Suprotno tome, u pragmatič-

ja kao savršena promenjiva potpuno rasprema pišuće pisma, čini ga inertnim, otpalim, dokrajčenim. Apokaliptički jek, ta »performativna konstatacija« Bodrijerevog pisanja, ta isključivanja argumentacije u različite nivoe interpretacije, ta prenošenja problema sa nivoa na nivo, tone u svoju neumitnu izvedbu. I odista, ova hladnoća, mir otklonjenog, deluje potpuno depimirajuće i poredenju sa onim napopuno osamdesetih.

Da li se onda teorijsko deformiše isključivo u »hladna sećanja«, u prisećanje onog bivšeg? Da li ono nužno onda postaje melanholično razigravanje onog već deponovanog, već pre uskladištenog, teorije kao isključenosti, nesvarljivog samoga sistema, ili historije preobražaja reperijalnog i referijalnog od strane sistema-poredka-funkcija, i ponovno nastojanje oko kastracijom prognanog, osecđenog? Da li je polje PRIVATNOG ona poslednja tajna koja ume rastvoriti sva ukrućivanja različitih referentnih domena, poredaka, sva ta razlikovanja »stadijuma«?

nim Sjedinjenim Američkim Državama, poslednji i valjda jedini autentični umetnik-paćenik XX veka bio je onaj Džekson Polok koji je, po Hofmanu, umetnost doživljavao po dobrom, proverenom bečkom receptu kao neku vrstu čistilišta, pa je na kraju od toga i umro. I to što su nakon Poloka, u Americi na vlast došli površni dekorateri, održavaju i odgovori na anketna pitanja: dok su upitanici iz Evrope još pokušali da proliju koju suzu za starim, dobrim, patnjama dostojnim vremenima, pokazalo se da Amerikanci gotovo da i nemaju šta reći na tu temu. Po mišljenju minhenskog gale-riste Berda Klisera, to je zbog toga što u američkoj umetnosti jednostavno nedostaje tradici-

cija patnje. »U slučaju prekomorskih umetnika — piše Kliser veoma pronosljivo — nije bilo ni trunke želje da stvari vide onako kakve one jesu; već su se zadovoljavali onom slikom, koju im o njima prikazuju masovni mediji«. Upravo zbog toga, za njih nije karakteristično ono neprijatno osećanje koje se, po priznanju bonske književnice Anali Polen, ponekad pojavi, kada se čovek suoči sa svetom koji je izgubio svoje središte i kada nasluti da će ponovno pronalaženje tog središta biti vraški težak zadatak. Od upitanih američkih umetnika jedino je Džuli Dult priznala da ponekad, ipak, pati — i to zbog toga što, po njenom mišljenju, umetnost postaje sve specijalizovanija oblast, a to ima tužnu posledicu da je ljudi sve manje shvataju. Daglas Krimp, glavni urednik njujorškog časopisa za umetnost Oktober, pitanje povezanosti umetnosti i patnje smatra nerazumljivim, a njujorška umetnica Nensi Sperou — zastarelim. Njeno mišljenje deli i umetnički rukovodilac američkog Muzeja lepih umetnosti Kolin de Lend, s tom razlikom što i obrazlaže svoj stav: »Umetnik se danas ni po čemu bitno ne razlikuje od bilo kog drugog stručnjaka. Sklon sam da ga vidim više kao biznismena, nego kao magičnim moćima obdarenog mističara«.

Sve u svemu, jedan današnji Kjerkegor morao bi da formulise savsim drugačiji odgovor na pitanje šta je pesnik, odnosno, uopšteno govoreći, šta je umetnik. Na osnovu odgovora na anketu časopisa Parket, ovaj odgovor — bar u Americi — mogao bi izgledati otprilike ovako: to je sretan čovek koji svoj posao obavlja tako spremno da, u najgorem slučaju, pati samo ako mu biznis ne ide kako treba. A ljudi se muvaju oko njega i ako dovoljno površno radi ono što radi, bogato ga nagrađuju.

S Madarskog:
Arpad Vicko